

Gerechtsgebouw Utrecht

Centrale huisvesting combineert oud met nieuw

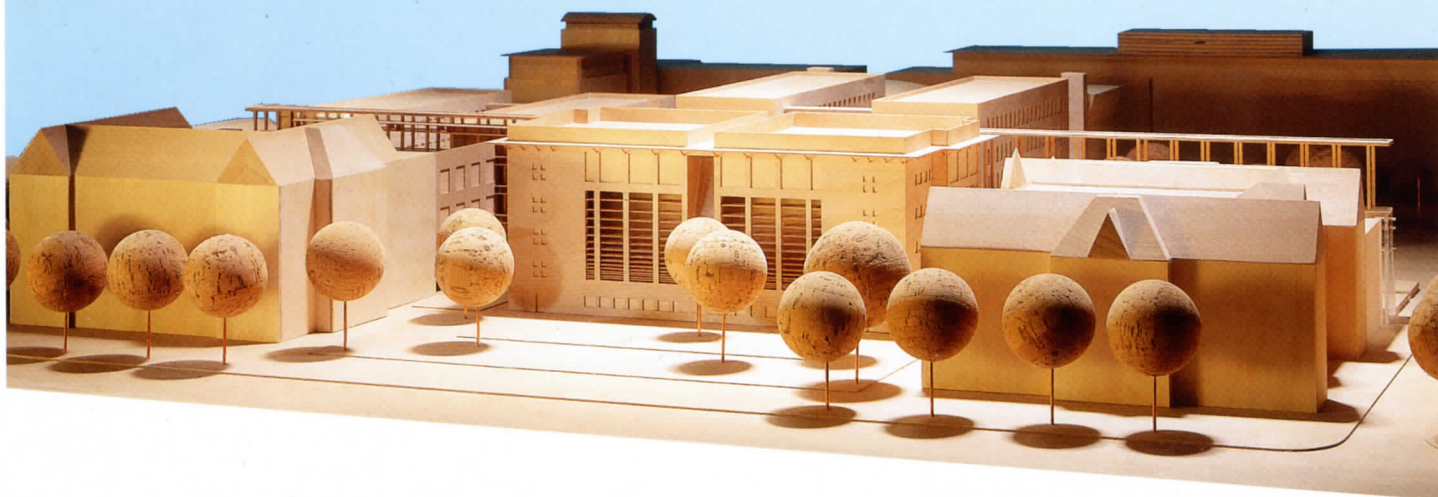
Gerechtsgebouw Utrecht

Centrale huisvesting combineert oud met nieuw

Inleiding

De werknemers van justitie in Utrecht die nu op achttien verschillende locaties verspreid door de stad werken, wisselen eind 1998 hun vertrouwde omgeving in voor een nieuwe. Dan verrijst er aan de Catharijnesingel, op steenworp afstand van het Centraal Station, een nieuw gerechtsgebouw. In de stedenbouwkundige context van dit historische stadsgezicht, zal de rechtbank straks de overgang van modern naar historisch symboliseren. Door de ligging verbindt het een deel van de oude wijk ten zuiden van Hoog Catharijne met de recent ontwikkelde woningbouw tussen spoor en Singel. Maar ook het gebouw zelf is zichtbaar een combinatie van oude en nieuwe onderdelen, met elkaar verbonden door een glazen corridor naar een ontwerp van de Drentse architect Cor Kalfsbeek in samenwerking met TBV architecten uit Engeland.

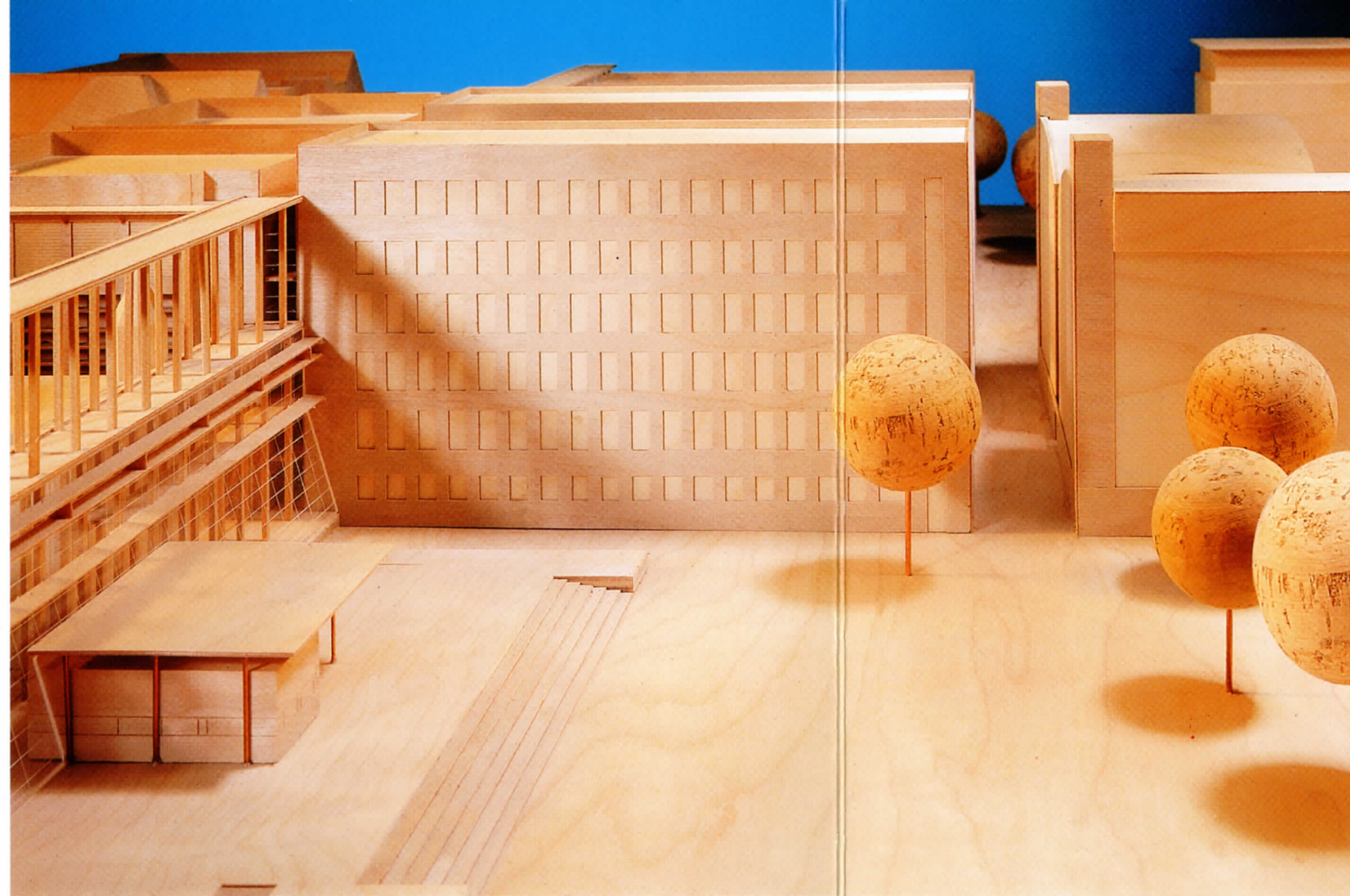
JR 120

In 1989 besloot de regering de huisvesting van het justitieel apparaat grondig aan te pakken. De belangrijkste aanleiding hiervoor was de voorgenomen reorganisatie van de rechterlijke macht die nauw samenhang met de toename van het werk. Door die groei was bovendien reeds aan het einde van de jaren tachtig een nijpend tekort aan werkruimte ontstaan. Het werd de hoogste tijd voor een vernieuwing en verbetering van de huisvesting. Met het programma JR 120, ontwikkeld door Justitie (J) en de Rijksgebouwendienst (R), wordt door het rijk jaarlijks 120 miljoen gulden beschikbaar gesteld voor de huisvesting van de 19 Gerechten in Eerste Aanleg (GEA) in Nederland. Voor de bouw van al deze gerechten zijn bepaalde 'bulkafspraken' gemaakt over onder andere de prijs-kwaliteitsverhouding. Hieraan moeten alle nieuwe rechtbanken voldoen. Ook het Gerechtsgebouw in Utrecht maakt deel uit van het programma JR 120.

Situatie en voorgeschiedenis

Het justitieel apparaat was in Utrecht verspreid over maar liefst achttien verschillende locaties. Hierdoor en door uitbreiding van de Rechterlijke Organisatie ontstond behoefte aan één nieuw, allesomvattend gebouw. In 1990 besloot de werkgroep Hummel, waarin vertegenwoordigers van de gemeente Utrecht, Justitie en de Rijksgebouwendienst zaten, tot een nieuwe vestiging aan de, zeer centraal gelegen, Catharijnesingel. Deze locatie past in het vestigingsbeleid van de overheid, dat zich richt op de concentratie van kantoren op stationslocaties (ABC-beleid). Eind jaren tachtig was al gestart met verwerving van grond in het plangebied. Gemeente en staat bezaten er grond, desondanks was er een externe projectontwikkelaar nodig om een haalbare ontwikkeling op de totale locatie voor elkaar te krijgen. Om een prijstechnisch, financieel en economisch, haalbaar plan te krijgen, moest naast een rechtbank ook commercieel onroerend goed worden ontwikkeld. De externe projectontwikkelaar werd uitgenodigd binnen het plangebied kantoren te ontwikkelen.

De gemeente werkte een masterplan uit dat de basis vormde voor een nieuw bestemmingsplan. Daarop stonden in de eerste plaats

de rechtbank met een parkeervoorziening op eigen terrein, voorts een drietal grote kantoren en twee woningbouwlocaties. Kantoren en woningbouw worden overigens niet tot het hier besproken project gerekend.

Programma van eisen

Het project diende te resulteren in huisvesting voor de Arrondissements Rechtbank en de Centrale Raad van Beroep. In de tweede fase kwamen daar in het kader van de flexibiliteitseis de Commissie Gelijke Behandeling en de Beroepscommissie Studiefinanciering als huurders bij. In totaal werd een huisvestingsoplossing gevraagd voor 16.893 m² voor 655,5 formatieplaatsen. Het bestemmingsplan gaf aan dat de hoofdentree van het gerechtsgebouw aan de westzijde (niet aan de binnenstadzijde) moest komen om de levensvatbaarheid van de kantoren te waarborgen. Wat betreft het verkeer werden er geen extra eisen aan het gerechtsgebouw zelf gesteld. Het geluid van het spoor wordt opgevangen door het bouwen van hogere kantoren, die als geluidsscherm dienen. Het verkeer wordt verder in twee stromen rond het gebouw geleid, de auto's als vanouds over de Singel, langzaam verkeer krijgt

een eigen route aan de spoorzijde. De 120 parkeerplaatsen moesten in het gebouw worden gerealiseerd, en daarboven twee invalidenparkeerplaatsen op maaiveldniveau.

Specifieke eisen zoals eisen met betrekking tot de beveiliging waren geheel conform JR 120. Tot slot was het beschermd stadsgezicht rond de Catharijnesingel

bepalend. Dit mocht slechts beperkt worden aangetast. Eén van de eisen was daarom ook dat twee gebouwen uit het oorspronkelijke stadsgezicht gehandhaafd werden, een voormalige HBS en het van Lokhorst-gebouw, genoemd naar een voormalig rijksbouwmeester. Dit laatste gebouw, dat de monumentstatus heeft, was voorheen in gebruik als universiteitsgebouw. Aanvankelijk werden de twee bestaande gebouwen als afzonderlijke kantoren voor de markt beschouwd, later werden ze toch opgenomen in het rechtbankplan. Deze eis om de bestaande gebouwen in te passen in de nieuwbouw past binnen het rijksbeleid van duurzaam bouwen, waarin veel waarde wordt gehecht aan hergebruik.

Ontwerp en constructie

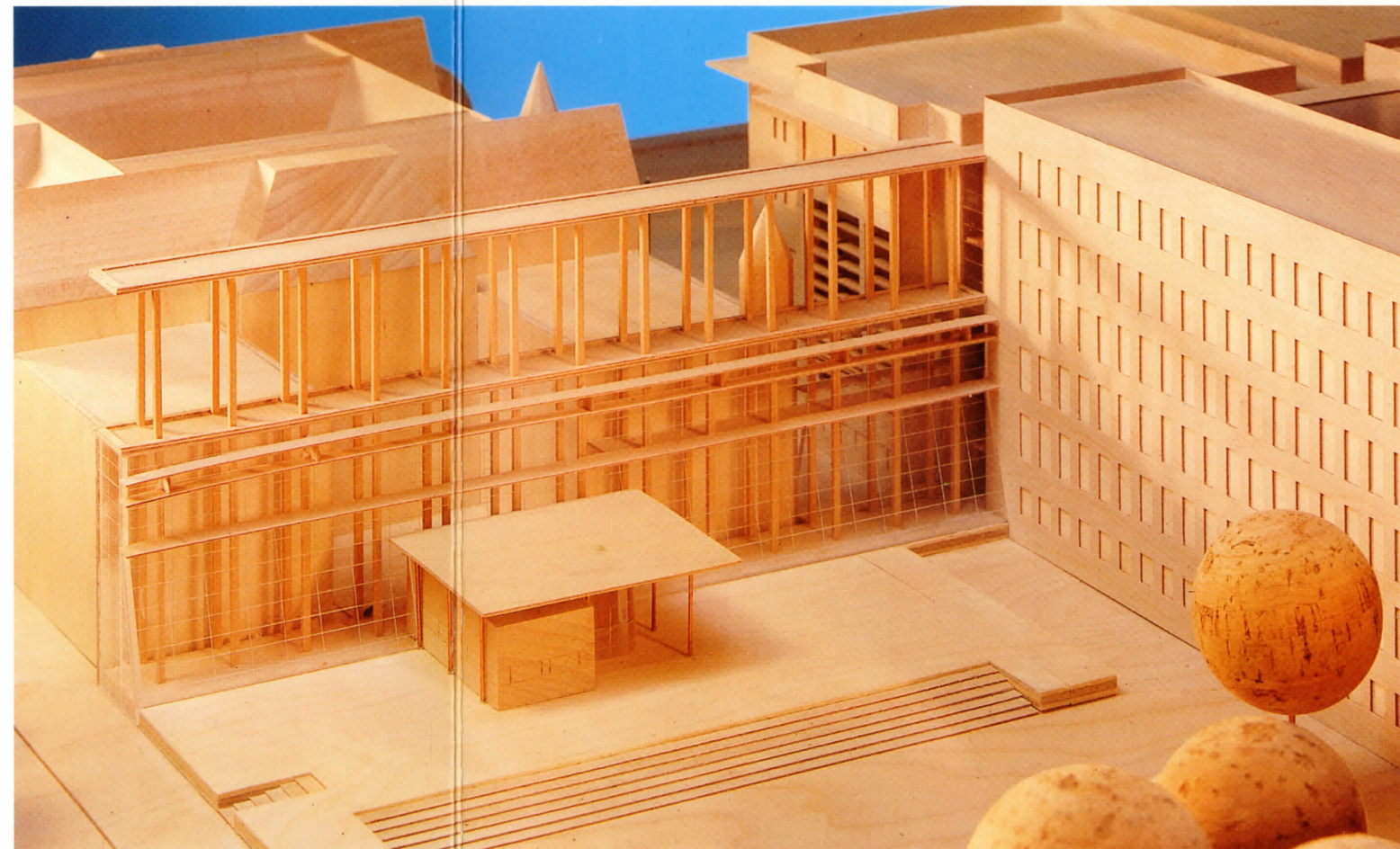
Bepalend voor de keus van Cor Kalfsbeek als architect was zijn ontwerp voor de rechtbank in Almelo. Omdat hij de manier van denken van justitie al kende, en bekend was met de problematiek rond het ontwerpen van een rechtbank, zoals bijvoorbeeld het vormgeven van het beveiligd gedeelte, kon hij relatief gemakkelijk in het, al lopende, proces stappen. Kalfsbeeks belangrijkste aanpassing op het bestemmingsplan was het

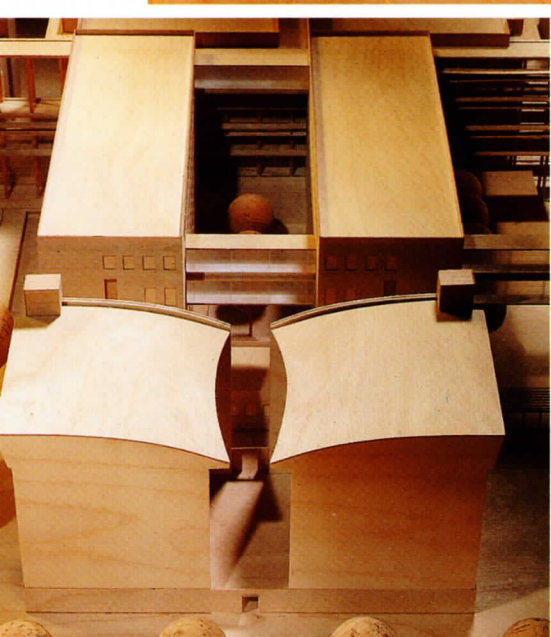
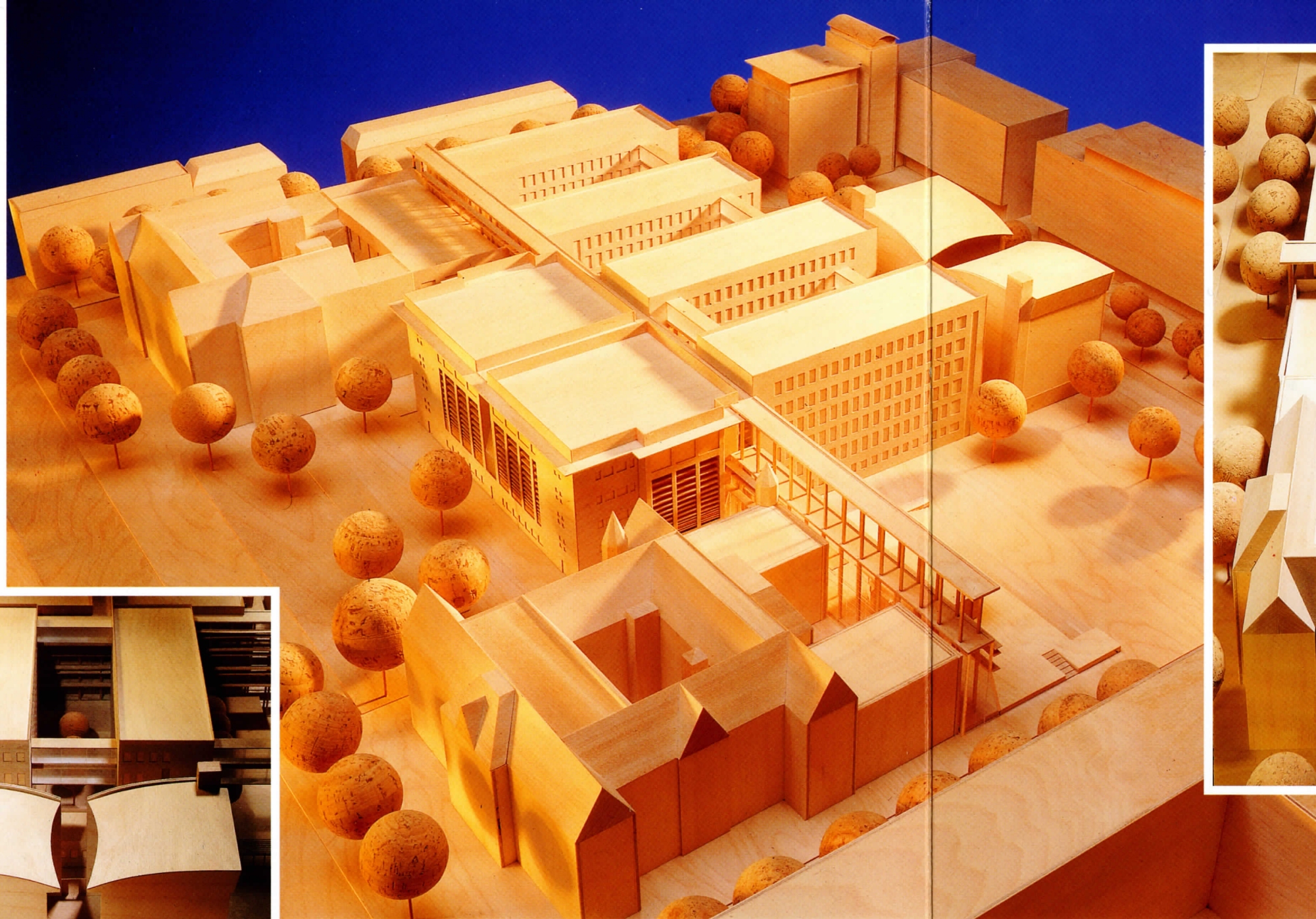
verplaatsen van een appartementencomplex waardoor de hoofdentree van het gebouw over de hele breedte van het plein zichtbaar werd. De feitelijke architectonische opgave was hoe van drie verschillende bouwfasen (nieuwbouwprogramma, HBS, van Lokhorst) een samenbindend rechtbankbeeld te creëren. Door het ontwikkelen van een sterke beelddrager, in dit geval een glazen verkeerscorridor van twintig meter hoog, is getracht de verschillende tijdselementen tot één totaalbeeld samen te voegen.

Deze verbindende gang is een van de belangrijkste architectonische onderdelen van het nieuwe gerechtsgebouw. De glazen schijf met stalen constructie, die zich het meest aan de pleinzijde manifesteert, maar ook aan de singelzijde te zien is, is de belangrijkste verkeersader in het gebouw. Het rechtzalenblok ligt tussen oud- en nieuwbouw in, een overgang die ook in het gebouw zelf zichtbaar wordt. Het gerechtsgebouw staat met de ene zijde aan de drukke Catharijnesingel, de andere zijde heeft een meer verstild karakter. Het rechtbankplein, met in zijn verlengde de prachtige patoruimte van van Lokhorst, geeft een 'extra' betekenis aan de nieuwe doorgaande route van Hoog-Catherijne naar het woonkwartier aan de zuidzijde.

Het bestemmingsplan schreef verder een traditionele gevelopbouw voor. Kalfsbeek loste dit op via de plaatsing van de kozijnen in de gevel, door de neggenmaat te variëren en de kozijnen op de begane grond middels een houten lijst een andere uitstraling te geven. De nieuwbouw die bestaat uit vijf en zes bouwlagen is bijna overal iets lager dan de glazen schijfverbinding. Alleen twee 'kantoorvingers' steken daar iets bovenuit. Het parkeren is, met uitzondering van de gehechtenbusjes die onder het specifieke gedeelte kunnen worden gereden, opgelost via een kelder onder het nieuwe kantoorgedeelte.

Aan de kant van de Catharijnesingel zit -tussen de bestaande gebouwen in- het specifieke gedeelte. Het specifieke deel omvat, verspreid over drie verdiepingen, 12 zittingzalen. Op de begane grond zijn ruimtes voor de rechtercommissarissen en aanverwante ruimtes. Ook de cellen zijn op deze verdieping gevestigd.

Gelegen in het midden van het blok, zijn ze direct bereikbaar vanuit het souterrain. Het, eveneens nieuwe, kantoorgedeelte bevat kantoorruimtes die, volgens voorschrift marktconform en vrij indeelbaar zijn. In het van Lokhorstgebouw, dat het verst van de overige bebouwing is verwijderd, zitten de meer op zichzelf staande functies zoals de DGO, een kort geding-zaal, de algemene dienst en 12 enquetekamers. In de voormalige HBS wordt de Centrale Raad van Beroep gehuisvest.

Materialen en installaties

Met uitzondering van de schijf zijn de bouwvolumes vooral uitgevoerd in metselwerk, wat past in de omgeving. In het specifieke gedeelte is antracietkleurig metselwerk gecombineerd met natuursteen. De kantoorvingers zijn in roodoranje metselwerk met antracietkleurige banden uitgevoerd. De constructie is tamelijk traditioneel. Wat betreft de installaties is met name de verwarming bijzonder te noemen. De architect heeft gekozen voor een luchtverwarmingssysteem, dat is weggewerkt in de plafonds. Via naverwarmers wordt lucht de ruimte in geblazen. Omdat de gebruiker enigszins twijfelde aan de effectiviteit is het systeem tevoren uitgebreid getest.

Inrichting

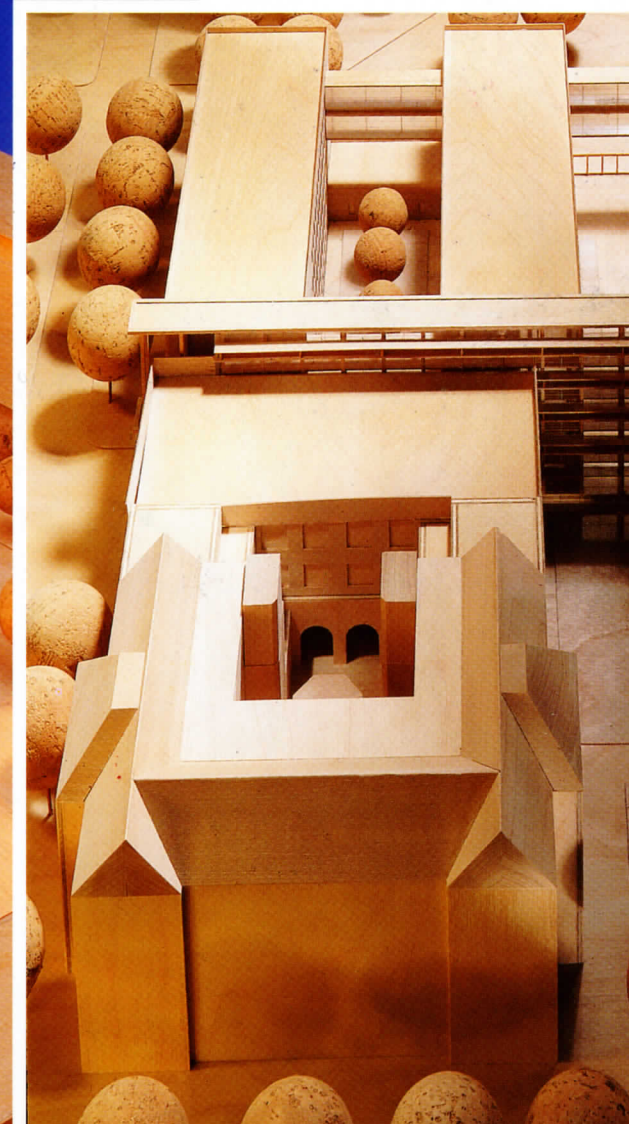
Wat betreft de inrichting staat de integratie tussen architectuur en interieur voorop. Interieurarchitecte Sybille Kalfsbeek is verantwoordelijk voor onder andere het specifieke interieur van de zittingzalen. De sfeer van diezelfde zalen in Almelo, waar het meubilair van blank hout met roestvrijstalen strippen is, vormt in Utrecht het uitgangspunt. Het overige meubilair wordt, in overleg met Kalfsbeek, door de gebruiker uitgezocht. Ontwerpers Premisela Vonk hebben voor de interieurs van alle gerechtsgebouwen basisprincipes samengesteld, waarvan ook in Utrecht uitgegaan wordt. In samenspraak tussen Premisela Vonk, bureau Kalfsbeek en gebruiker wordt de definitieve keuze voor de inrichting bepaald.

Kunst

Hoewel de keuze van de moderne kunst nog niet vaststaat, is duidelijk dat deze voor een groot deel wordt geïntegreerd in het gebouw. Twee kunstenaars zullen opdracht krijgen om het hek aan de Catharijnesingel en de glazen schijf tussen de gebouwen vorm te geven. Daarnaast is er een budget voor 'losse' kunst. Op het rechtbankplein zal zeker een kunstwerk van een nog te selecteren kunstenaar verrijzen. De gemeente Utrecht heeft al toegezegd hieraan te willen bijdragen.

Financiering en management

Een van de bijkomende problemen van binnenstedelijk bouwen is dat door gebruikmaking van de bestaande bebouwing in het geheel qua bruto-nettoverhouding niet volgens geoptimaliseerde normen kan

worden gewerkt. Doordat daarmee bij de budgettering en aanvraag van geld al rekening is gehouden, kent dit project vooralsnog geen financiële tegenvallers. Gaande het project stuitte men op zowel een grote hoeveelheid asbest als vervuilde grond. Aangezien dit al vroeg in het proces gesignaleerd en onderzocht werd, werden ook de kosten voor verwijdering al in een vroeg stadium duidelijk en konden deze in het kostenplaatje worden opgenomen. De sanering van de grond onder de aangekochte panden komt overigens deels voor de rekening van de vorige eigenaar, de Rijksuniversiteit Utrecht. De verbouwing en bouw worden gefinancierd door ING-Vastgoed. De totale kosten bedragen circa 150 miljoen gulden. Het projectmanagement is gevoerd door de Brink groep, die als interim-manager aan het Rgd-team is toegevoegd. In het planbegeleidingsteam zitten ING-Vastgoed en de Rgd, die voor justitie als intermediair optreedt.

Publicatie van:

Ministerie van Volkshuisvesting,
Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
Centrale Directie Voorlichting
en Externe Betrekkingen
Rijnstraat 8, 2515 XP Den Haag

VROM 96307/h/5-96
16320/182

Namen & getallen

Architecten:

Cor Kalfsbeek, Architectenburo Cor Kalfsbeek BV, Borger
Architectenbureau TBV, Edinburgh, Groot-Brittannië

Projectontwikkelaar: ING-Vastgoed

Huurder en initiatiefnemer: Rijksgebouwendienst

Projectcoördinator: Brink Groep, Leidschendam

Gebruiker: Gerechtelijke Diensten Arrondissementshoofdplaats Utrecht

Bruto vloeroppervlakte: ca. 38.000 m² (incl. parkeergarage)

Kosten: circa 150 miljoen gulden

Aantal 'bewoners': ca. 660

Start bouw: juni 1996

Oplevering: september 1998